

I. Dünden Bugüne Ömer Seyfettin Sempozyumu, 09-11 Mart 2007

ÖMER SEYFETTİN HİKÂYELERİNİN İLKÖĞRETİM PROGRAMINDA KULLANILABİLİRLİĞİ

Giriş

Ömer Seyfettin, hikâye türünü başlı başına bir meslek olarak seçen ve bu türe saygınlık kazandıran bir sanatçımızdır. Yeni Lisan ilkeleri doğrultusunda konuşulan Türkçeyle kaleme aldığı hikâyelerinde, öncüsü olduğu memleket edebiyatı akımının da bir gereği olarak, konularını yalnız İstanbul'dan seçmemiş, yurdun her köşesinden hayatı edebiyata taşımıştır. Çevre betimlemeleri ve ruhsal çözümlerden çok, olaya önem verdiği ve sıkça mizah çeşnisi kattığı öyküleri, gerek konu / tema gerekse dil ve üslûp özellikleri bakımından her yaşta okuyucunun beğenisini kazanmıştır.

2005 yılında uygulamaya konulan İlköğretim Programı, yapılandırmacı anlayışa dayalı olarak ve çoklu zekâ kuramı ilkeleri esas alınarak düzenlenmiştir. Program, dersleri birbirinden bağımsız olarak ele almamış, tüm dersleri bütünlüklü bir yapı içinde ilişkilendirerek düzenlemektedir. Bu anlayışa göre, örneğin Türkçe dersi, sadece kendi disiplini içinde değil; diğer derslerle de ilişkilendirilerek planlanmaktadır. Türkçe derslerinde kullanılan edebî metin örnekleri, hayatı tasvir etme ve duyuşsal boyutları ortaya koyma özellikleri yönüyle, diğer dersler için de önemli bir kaynak teşkil edecektir.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri tema yönünden irdelendiğinde, ilköğretim programında yer alan derslerin birçoğuyla ilişkilendirilebilecek ve öğretim materyali olarak kullanılacak bir özellik göstermektedir. Dönemin siyasal akımlarını ve Balkan savaşlarını konu alan hikâyeleri; halk fıkra, masal ve menkıbelerinden yararlanan hikâyeleri; çocukluk anılarının işlendiği hikâyeleri vb. ilköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri etkinliklerinde de kullanılacak niteliktedir.

Bu çalışmada yazarın değişik hikâyelerinin İlköğretim kademesinde yer alan;

- a) Sosyal Bilgiler,
- b) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi,
- c) Türkçe derslerinde kullanılabilirliği tartışılmıştır.

İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi'nde 14 zorunlu ders yer almaktadır. Ömer Seyfettin hikâyelerinin İlköğretim derslerinde kullanılabilirliğini tartıştığımız bu çalışma, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Türkçe dersleri ile sınırlı tutulmuştur.

Ömer Seyfettin Hikâyelerinin İlköğretim Programında Kullanılabilirliği

Yeni İlköğretim programında, dersler bütüncül bir yaklaşımla ele alınmış, farklı disiplinlere ait bilgiler toplulaştırılarak “tematik yaklaşım” benimsenmiştir. Yeni anlayışa göre, öğretmen programda üç türlü ilişkilendirme ile karşılaşmaktadır. Bunlar, üniteler arası (ders içi), dersler arası (Türkçe, matematik, resim, müzik vb.) ve ara disiplinlerle (afet eğitimi, insan hakları ve vatandaşlık, spor kültürü vb.) ilişkilendirilmiştir.

Öğretmenler, öğrencilerinin sık sık bu bağlantıları kurmalarına yardımcı olmalı ve planlarını diğer branş öğretmenleriyle toplantı yaparak oluşturmalıdırlar. Yeni etkinlikler tasarlanırken, dersin genel amaçları, ünite kazanımları, farklı öğrenme stilleri ve zekâ türlerine sahip öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önüne alınmalı; derse ilişkin konuları sevdirecek hikâye, roman, şiir, hatıra, gezi yazısı, fıkra gibi edebî ürünlerden yararlanılmalıdır (MEB, 2005).

İlköğretim çağı çocuklarının ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun bir konuyu işleyen her türden edebiyat metni, her ders için bir öğretim materyali olabilme özelliğine sahiptir. Düzenlenecek bu tür etkinlikler, bireysel farklılıklar nedeniyle her öğrencinin farklı zekâ alanlarında ve farklı öğrenme stillerini kullanarak daha iyi öğrenebileceği varsayımına dayanan “çoklu zekâ” kuramına da uygun bir öğrenme-öğretme ortamının oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Örneğin Kurtuluş Savaşı, çevre sorunları, insan hakları, demokrasi, hayvan hakları vb. gibi farklı derslere ait konular işlenirken, özellikle duyuşsal hedeflere ulaşmada şiir, fabl, öykü, roman, piyes, hatıra, günlük vb. türlerden yararlanmanın büyük katkısı olacaktır.

Öğretim programının hangi hedeflerini hayata geçirmede kullanılacağı saptanarak hazırlanacak bir edebî metinler listesinde, öğrencilerin beğenileri mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu aşamada, Ömer Seyfettin’in öykülerinin büyük bir çoğunluğu, öğretim materyali olarak öğretmenlere yardımcı olacak niteliktedir. Ömer Seyfettin, gerek dil ve üslûp gerekse konu / tema özellikleri bakımından her yaşta okurun beğenerek okuduğu bir yazardır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği 100 Temel Eser arasında, Ömer Seyfettin'in “Yalnız Efe” adlı eseri de bulunmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersinde Hikâye Kullanımı

İlköğretim 4-7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersinde; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve insan hakları ve vatandaşlık bilgisi konuları toplulaştırılmış olarak ele alınmaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Uygulanması ile İlgili Açıklamalar kısmında, bu dersin eğitim ve öğretiminde, konuların “tarih ünitesi, coğrafya ünitesi, insan hakları ve vatandaşlık ünitesi diye ayrı ayrı değil, çok yönlü olarak işlenmesi gerektiği” belirtilerek şu ifadeler yer verilmektedir:

Örneğin, Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ele alınırken, Millî Mücadele yıllarında bu bölgedeki faaliyetlere yer verilerek, coğrafya, tarih, insan hakları ve vatandaşlık konuları ilişkilendirilerek, milli bilinç, insan hakları ve tarih duyarlılığı oluşturulmaya çalışılmalıdır. Benzer şekilde edebî ürünler ve yazılı materyallerden (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler ve şiirler vb.) yararlanılarak, sosyal bilgiler, Türkçe dersleriyle kaynaştırılmalı, öğrencilere vatan sevgisi kazandırılmalıdır (Sosyal Bilgiler Programı).

İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. sınıf programı'nda “Yaşadığımız Yer” ünitesi kazanımları arasında; “efsane, destan, öykü, türkü ve şiirlerden yararlanarak yaşadığı yerin coğrafi özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunur” ifadesi yer almaktadır.

Ömer Seyfettin, adı Gönen'le kaynaşmış bir sanatçımızdır. “Doğduğum Yer” başlıklı şiirinde Gönen'i bir cennet olarak nitelendirir. Arkadaşlık, fedakârlık, dürüstlük, verilen söze bağlılık, vicdan azabı, hayvan sevgisi vb. duyguları ilk olarak bu Anadolu kasabasında tatmıştır. İlk Namaz, And ve Kaşığı adlı hikâyelerinde doğup büyüdüğü ve çocukluk yıllarını geçirdiği Gönen ve çevresinde yaşadığı olayları anlatmıştır.

Ömer Seyfettin'in Gönen'den ayrıldıktan sonraki dönemlere ait olmakla birlikte, bu kasabadaki çocukluk, aile ve okul hayatından gelen çizgilerin kişiliğinde devam ettiğini gösteren daha başka hikâyeleri de vardır. Bunlardan konumuzla ilgili olanları *Falaka* ve *İlk Cinayet* adlı hikâyeleridir (Duymaz, 2006: 107).

Enver Naci Gökşen, “Ömer Seyfettin'de Gönen Realitesi” başlıklı yazısında duygularını şöyle dile getirmektedir:

Ne zaman “Gönen” ismini işitsem hatırama hemen Ömer Seyfettin gelirdi. Büyük edibin doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği, ilk hayat ve sosyete intibalarını aldığı yeri merak eder, adeta hasretini çekerdim. Nihayet bu isteğime kavuştum. Gönen'de birkaç gün kaldım ve Ö. Seyfettin'in birçok hikâyelerinde bahsettiği Gönen hatıralarını aradım (Duymaz, 2006: 11).

İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. sınıf programı'nda "Geçmişimi Öğreniyorum" ve 5. sınıf programı'nda "Bir Ülke, Bir Bayrak" ünitelerinin işlenmesinde, yine Ömer Seyfettin'in birçok hikâyesi eğitim ve öğretim materyali olarak kullanılabilir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde ele aldığı konular arasında yaşadığı dönemin Osmanlıcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi siyasal akımları (Ashab-ı Kehfimiz, Boykotaj Düşmanı, Hürriyet Bayrakları vb.); Balkan Savaşı'nın acıklı olayları (Bomba, Beyaz Lale, Tuhaf Bir Zulüm vb.) ve tarihsel olaylar (Pembe İncili Kaftan, Topuz, Vire, Teke Tek, Forsa vb.) geniş yer tutmaktadır.

Bu özelliklerinden dolayı öğretmen, sosyal bilgiler öğretiminde, özellikle tarih ünitelerinde, ders kitaplarını tamamlayan bir öğretim aracı olarak tarihî romanları kullanabilir. Bunun için, her şeyden önce, tarihî romanın hangi konuların işlenişinde kullanılacağına saptanması gerekir (Öztürk, 2005: 127).

Ömer Seyfettin, "Başını Vermeyen Şehit" hikâyesini 1917 yılında yazmış, başta Ziya Gökalp olmak üzere, millî edebiyat akımı mensuplarının çıkardıkları "Yeni Mecmua"da yayımlamıştır. Yazar, hikâyesi ile Birinci Dünya Savaşı'na katılan genç subaylara ve erlere tarihî kahramanlardan bir örnek vermek istemiştir. Milli edebiyat akımının oluşumunda, balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının büyük rolü olmuştur. Dikkate şayan olan nokta, bu devir yazarlarından çoğunun Osmanlı tarihine yeni bir gözle bakmaları ve onda buldukları millî değerleri çağdaş bir şekil ve üslûp içinde işlemeleridir (Kaplan, 1986: 69).

Çocuklar, dokuz yaşından sonra özellikle serüven hikâye ve romanlarından hoşlanırlar. Sosyal Bilgiler dersinin işlenmesinde, okuyucunun kendisini, tarihini, geleneklerini, üstün ahlâk ve karakterini bulduğu Ömer Seyfettin hikâyelerinden özellikle yararlanma yoluna gidilmelidir.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinde Hikâye Kullanımı

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi Programı (Sayı 410, Tarih 28.12.2006) genel amaçları arasında; "öğrencilerin doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri" ayırt edebilmeleri yer almaktadır.

Bu dersin etkinliklerinde de, öğretim hedeflerine uygun öyküler birer öğretim materyali olarak sınıfa getirilebilir. Ömer Seyfettin'in halkın yanlış inançlarını yediği Perili Köşk, Sanduka, Keramet, Kurbağa Duası, Yalnız Efe gibi hikâyeleri, "doğru dinî bilgiler ile

batıl inanç ve hurafeleri” ayırt edebilme hedefine ulaşmada öğrencilere yardımcı olabilecek materyallerdir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. sınıf programının 2. Ünitesi “Kültürümüz ve Din” başlığını taşımaktadır. Bu ünite, “dinin kültürümüz üzerindeki etkileri”nden bahisle, dilimizde, edebiyatımızda, örf ve âdetlerimizde, musikimizde ve mimarimizdeki dinî motifler öğrenilmektedir.

Ünite içinde yer alan “Edebiyatımızdaki dinî motifler” konusunun işlenmesinde, okuma metni olarak Ömer Seyfettin’in dinî motiflere yer verdiği “İlk Namaz” adlı hikâyesinden de yararlanılabilir.

“İlk Namaz” hikâyesine göre Ömer Seyfettin, Gönen’deki çocukluk yıllarını din ve milliyet duygusu canlı bir ailede geçirmiştir. Ona bu duyguları babasından çok, okumuş bir aileden gelen annesi Fatma Hanım telkin etmiştir. Fatma Hanım, beş vakit namaz kılan, Kuran-ı Kerim’i okuyan ve dinine bağlı yaşayan, daha da önemlisi bu duyguları oğlu Ömer’e de aşılama isteyen bir annedir. Fatma Hanım bütün bunları oğluna örnek olarak, şefkatli ve tatlı bir dil kullanarak aktarmaya çalışmıştır. Annesinin bu sevecen yaklaşımı ve tatlı dili onun hafızasına adeta kazınmış ve yıllar sonra bütün ayrıntılarıyla gözlerinin önünde canlanarak hikâyelerine konu olmuştur. Fatma Hanım, hikâye edebiyatımızda çocuğuna din ve millet duygularını telkinde başarılı olmuş güzel bir anne örneğidir (Duymaz, 2006: 171).

Yine bu ünitenin işlenmesinde, Batı kültürünü yanlış değerlendirerek her döneme ayak uyduran ve aydın geçinen kişilerin eleştirildiği Efruz Bey (1919) adlı uzun öyküden yararlanmak mümkündür. Ömer Seyfettin’in bu hikâyesi, Bakanlıkça ilköğretim öğrencilerine önerilen “100 Temel Eser” arasında da yer almaktadır.

Türkçe Dersinde Hikâye Kullanımı

Türkçe dersinin öncelikli amaçlarından biri; öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmaktır. Öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmeleri ve okuma alışkanlığı kazanmaları özellikle ilköğretim düzeyinde şekillenmektedir. Türkçe dersleriyle, “İlköğretim düzeyinde öğrencilerin okuma becerilerini geliştirerek düşünen, anlayan, eleştiren, tartışan, ön bilgileriyle okudukları arasında ilişkiler kuran ve yeni anlamlara ulaşan okuyucular olmaları” amaçlanmaktadır.

Türkçe programı’nda, “okuma becerisinin gelişiminin, öğrencinin kişiliğini geliştirmesi ve yaşadığı toplumla sağlıklı ilişkiler kurması” açısından da önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Çocuk kitapları; çocuğun ailesine, yurduna ve milletine karşı bağlılık duygularını güçlendirici özellikte olmalıdır. İlköğretim ikinci kademe Türkçe Programı'nın Genel Amaçları arasında; "öğrencilerin millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri" hedefi yer almaktadır.

Her türden edebiyat eserinin çocuklara hoş vakit geçirme, eğlendirirken eğitime, estetik duygularının gelişmesine yardımcı olma, dil gelişimine katkıda bulunma gibi işlevlerinin olması gerektiği unutulmamalıdır.

Tüm bu hedeflere ulaşabilmek, her şeyden önce, hem çocukların gelişim özelliklerine uygun bir içeriğe hem de sanat değerine sahip edebî eserlerle mümkündür. Çocukların yaş düzeyleri dikkate alınarak hazırlanacak okuma listesinde, bu özelliklere mutlaka dikkat edilmelidir.

Ömer Seyfettin, her yaştan okurun beğenerek okuduğu ve ilk okuma zevkini tattığı yazarların başında gelmektedir. Yüz yılı aşkın bir süredir (İhtiyar'ın Tenezzühü, 1902; yay. ilk hikâyesi) yerini daha da sağlamlaştıran bu hikâyelerin başlıca özellikleri şu maddeler altında toplanabilir:

1. Yeni Lisan ilkeleri doğrultusunda, "konuşulan Türkçe"yle yazılmışlardır.

2. Süslü ve şairane bir anlatım yerine; süssüz, açık ve yalın bir üslûp kullanılmıştır.

2. Memleket edebiyatı akımının ilk başarılı örnekleridir. Anadolu coğrafyası ve insanı, ülke sorunları hikâye konuları arasına katılmıştır.

3. Geleneksel öykü anlayışının da bir gereği olarak çevre betimlemeleri ve ruhsal çözümlerden çok, olaya önem verilmiştir.

4. Olayları daha unutulmaz ve çarpıcı kılmak amacıyla mizaha sıkça yer verilmiştir.

Çocukluk anılarından, tarihsel kahramanlıklardan, toplum sorunlarından vb. seçilerek yazılan bu hikâyeler, çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun konular içermektedir. Bu özellikleriyle, Ömer Seyfettin hikâyeleri Türkçe dersinin yukarıda sayılan hedeflerine ulaşılmasında en uygun eserler arasında yer almaktadır.

Sonuç

Yeni İlköğretim Programı, ilkokul ve ortaokul mantığına göre düzenlenmiş olan parçalı program anlayışını ortadan kaldırmış ve dersleri sekiz yıllık kesintisiz eğitime uygun

hâle getirmiştir. Kesintisiz sekiz yıllık eğitim sürecinde, program bütünlüğü sağlamak üzere tüm dersler birbirleriyle ilişkilendirilmiştir.

Çoklu zekâ kuramına uygun olarak da düzenlenmesi gereken ders etkinliklerinde, gerek dilsel zekâyı kullanmada, gerekse Türkçe dersiyle doğrudan bağlantı kurmada edebiyat metinleri, bir eğitim-öğretim materyali olarak da önem kazanmaktadır. Ayrıca, “eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcı düşünme, iletişim, Türkçeyi güzel kullanma” gibi ortak becerilerin geliştirilmesi, öğrencilerde okuma zevk ve alışkanlığı kazandırılmasına da bağlıdır.

İlköğretim çağı çocuklarının ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun konuları işleyen Ömer Seyfettin, öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırılmasında ilk akla gelen yazarlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, onun hikâyeleri konu ve tema özellikleri yönüyle; Türkçe, Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük gibi derslerin etkinliklerinde kullanılacak nitelikte eğitim-öğretim materyali olma özelliğine de sahiptir.

KAYNAKÇA

- Duymaz, R. (2006): *Ömer Seyfettin Çocukluk Cenneti Gönen Hikâyeleri*, Gönen Belediyesi Kültür Yayınları, 2. Baskı.
- Kaplan, M. (1986): *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 3. Baskı.
- MEB (2005): *İlköğretim Okulu Programı*, Ankara: MEB Yayınları.
- Öztürk C. ve R. Otluoğlu (2005): *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 3. Baskı.
- Ünlü M. ve Ö. Özcan (2003): *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Cilt 1, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.